

حسین خانی رنجانی

بی‌تابی و دلهره ارمان‌مدن ماشینی

جزع و بی‌تابی ، در مقابل مشکلات امید و انتظار
را از بین می‌برد و قدرت عمل را از انسان سلب
و اندوه و غم را افزایش می‌دهد .
(از سخنان علی (ع))

این حقیقت قابل انکار نیست که زندگی ماشینی منهای معنویت بدنبال خود
یک سلسله امراض غیر قابل جبرانی بارمغان آورده است و هر اندازه که وسایل مدرن و
راحت در اختیار بشر قرار می‌گیرد مشکلات او نیز بیشتر شده و برنگرانی و دلهره و
ناراحتی اعصاب او افزوده می‌گردد . *گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*
این موضوع ، از جهت پیشرفت علم و دانش و تکنیک و ترقی سطح فکروبینش
بشر نیست بلکه از این جهت است که بموازات ترقی علوم از معنویات و خوبیهای نیکو
که لازمه ایجاد تعادل بین مادیات و معنویات است بشر امروز دور افتاده و از تکیه‌گاه
محکم و استوار روحی که اعتماد و ایمان به خداوند یکتا است زیاد فاصله گرفته است
از اینرو یک نوع حیرت و بلا تکلیفی و بی‌پناهی روحی بر جامعه کنونی حکمفرما شده
است چگونه می‌توان انتظار داشت که یک دستگاه عصبی درست مانند گیرنده‌ای که در
یک جبهه جنگ اتمی قرار گرفته است در تمام شبانه روز یا در سینما و تئاتر و یاد رکافه
و کاباره یا کنار دریا و میان آب پیوسته با مناظر خیره کننده مهیج جنسی مواجه
گردیده ، باز هم تعادل خود را حفظ کند ؟

هر روز در جرائد می‌خوانیم که در آمریکا و انگلستان قرصهای مسکن و خواب‌آور بیش از همه داروها مصرف می‌شود و میزان مصرف آنها در هر روز بالغ بر ده‌ها میلیون عدد است و هم‌چنین شما کمتر کتابی پیدا می‌کنید که مانند کتابهای درمان نگرانی و پریشانی در دنیا بفروش برسد، تنها از کتاب " چگونه نگرانی را از خود دور کنیم " تالیف " دیل کارنگی " مطابق آنچه در اول کتاب نوشته شده، در مدت کمی چندین میلیون نسخه بفروش رفته است .

از جمله امراض روحی، نگرانی و بی‌تابی (جزع) در مقابل مصائب و مشکلات است از علائم بارز آن، اضطراب قلبی و اندوه فوق‌العاده روحی است که اثر آن غالباً در قیافه و صورت شخص بی‌تاب پیدا می‌شود .
بی‌تابی اگر باوج خود برسد با آه و ناله و زاری همراه است و مثل دیوانه‌ها بر سر و صورت خود می‌زند و گریبان چاک می‌کند .

همه این آثار از ضعف نفس ناشی می‌شود در حالیکه واضح است بی‌تابی و جزع در فروکش کردن مصائب و شدائد کوچکترین تاثیر ندارد بلکه بر مقدار آن می‌افزاید و مثل سوهانی روح را بیشتر می‌آزارد . از آنرو - پیامبر گرامی اسلام فرمود (آخرین مرتبه) غم و اندوه انسان در مقابل بلاء و مصیبت ، همان جزع می‌باشد .^۱
امام صادق (ع) فرمود: **الصَّبْرُ يُظْهِرُ مَا فِي بَوَاطِنِ الْعِبَادِ مِنَ النُّورِ وَالصَّفَاءِ وَ الْجَزَعُ يُظْهِرُ مَا فِي بَوَاطِنِهِمْ مِنَ الظُّلْمَةِ وَالْوَحْشَةِ** ^۲ شکیبایی نور و صفای باطنی را آشکار می‌کند و جزع تاریکی و وحشت درونی را ظاهر می‌کند .

برخی از مراتب جزع در روایات و اخبار بعنوان " اشد الجزع " نام برده شده است از امام باقر (ع) پرسیدند جزع چیست؟ فرمود بالاترین مرتبه جزع واویلا گفتن و آسیب رساندن بر رخسار و سینه و موی پیشانی خود را کندن است . و هر که بساط نوحه سرائی و آه و زاری برپا کند از صبر و شکیبایی بدور افتاده و در غیر راه صحیح پانهاده است ^۳

و در برخی از روایات وارد است که صبحه زدن هنگام گرفتاری و مصیبت هرگز امری نیکو نمی باشد .^۴

از نظر اخباری که از پیشوایان مذهبی بدست ما رسیده است ایمان و صبر ، کفر و جزع رابطه نزدیکی با یکدیگر دارند یعنی مومن واقعی در مقابل مصائب چون کوه استوار می باشد چنانکه کفار و بی دینان در مقابل بلاها ، کم طاقت بوده ، همواره بی تاب می کنند .

از امام صادق (ع) منقول است صبر و بلا (همواره) بسوی مومن می شتابند ، بلاء دامنگیر مومن می شود و لکن او در مقابل بلا مقاومت کرده صبور و شکیبا است ، چنانچه جزع و بلا هر دو بسوی کفار می آیند و بلاء دامنگیر کافر می شود و لکن او بی تابی کرده ناشکیبایی باشد .^۵ زیرا پر واضح است اعتماد و تکیه بر نیروی لایزال هستی بخش که برگشت تمام موجودات باو است ایشان را قویتر و نیرومند تر ساخته و باصطلاح روح انسان را " شارژ " می کند و تاب و توان مومن را در مقابل مصائب افزایش می دهد و بدیهی است که دوری از این نیروی حیات بخش ، باعث سرگردانی و بی پناهی می شود .

آثار زبان بخش جزع :

۱- اظهار جزع در مقابل مصائب خود امری لغو و بی فایده می باشد زیرا بلاها مثل باران در طول زندگی انسانها ، خواهی نخواهی می آیند و از آنهاگریزی نیست . در این صورت اگر انسان صبر و تحمل در مقابل پیش آمدهای ناگوار پیشه خود نسازد قهءالهی درباره او جاری بوده ، او بی جهت نه تنها خود را ناراحت نموده است بلکه در این گیرودار چه بسا دچار گناه نیز می گردد .

چنانکه فضل بن میسر گفت ما با جماعتی نزد امام صادق (ع) بودیم که مردی از در وارد شد و از مصیبتی زبان بشکایت گشود حضرت در پاسخ وی فرمود اگر تو در

مقابل این مصیبت شکیبایی بخرج دهی پیش خدا اجر و ثواب داری و اگر جزع و بیتابی پیشه خود سازی ، مقدر پروردگار درباره تو جاری می شود و تو گناهکار می باشی^۶

۲- جزع موجب از بین رفتن اجر و ثوابی است که اگر صبر می کرد به او داده می شد .

امام صادق (ع) از رسول خدا نقل می کند: «ضَرَبَ الْمُسْلِمُ يَدَهُ عَلَىٰ فَخْذِهِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ إِحْبَاطًا لِأَجْرِهِ» "زدن مسلمان دست خودش را بر رانش (و بی تابی و جزع در مقابل مصائب و بلاها) سبب از بین رفتن اجر و پاداشی است که اگر صبر می کرد ، به او از طرف خداوند داده می شد .^۷

۳- بالاترین سلاح و مایه تسکین خاطر انسان در مقابل بلاها ، امید به اینکه مصائب مثل ابرها زودگذر بوده بالاخره آفتاب اقبال و خوشی از پس آنها ظاهر خواهد شد و همین امید و انتظار است که بانسان نیرو می بخشد و نشاط و انرژی انسان را در مقابل مصیبت ها زنده نگاه می دارد .

حال اگر مصیبت دیده ، مهار تحمل و صبر خود را رها سازد و حالت جزع و بی تابی بر او مستولی گردد دیگر آن امید و آرزو پایدار نمانده ، و نشاط و حالت اقدام بعمل ، کاملاً ضعیف می گردد و در این صورت است که بار هم و غم او زیادتیر شده و بدبختی و گرفتاری او بیشتر می شود .

علی (ع) در کلمات گهربارش باین نکته تصریح می فرماید: «وَأَيُّكُمْ وَالْجَزَعُ فَإِنَّهُ يَقْطَعُ الْأَمَلَ وَيُضْعِفُ الْعَمَلَ وَيُورِثُ الْهَمَّ» "یعنی از جزع و بی تابی در مقابل مصائب دوری کنید زیرا امید و آرزو را از بین می برد و عمل را ضعیف می سازد و باعث هم و اندوه (زیادتری) می گردد .^۸

۱- جامع السعادات ج ۳ ص ۲۷۹	۵- فروع کافی ج ۲
۲- فروع کافی ج ۲	۶- فروع کافی ج ۲
۳- فروع کافی ج ۳	۷- فروع کافی ج ۲
۴- فروع کافی ج ۲	۸- مکارم الاخلاق ص ۲۲۶